

Humaansuse ja fa

Kui aastavahetusel poleks ilmunud aja- kirja Rambivalgus, oleksin unustanud, et Verdi „Don Carlo(s)“ on etendus, mida mängitakse tsüklite kaupa. Mullu 28. oktoobril esietendunud lavastust mängiti 20. jaanuaril viimast korda hooajal.

Minult on küsitud, miks Carlo ja mitte Carlos, ikkagi Hispaania ja Schiller. Vastata oskan ainult kavalehel märgituga, et itaalia- keelses lavastuses on tegelaste nimedes kasutatud originaalpartituuris esinevaid variante. La Scala aastaraamatut sirvides leidsin siiski Filippo ja Elisabetta kõrval Don Carlose, mitte Carlo. Edaspidi kasutan nimesid Estonia Teatri kavalehelt. „Don Carlo“ on Verdi loomingus tähenduslik ooper. Helikeel on eelmistest ooperitest keerulisem ja rikkam. Loobudes traditsioonilistest numbritest sulatab helilooja aariad ja retsitatiivid aeglaselt arenevateks ning tegelaste karaktereid väljajoonistavateks piltideks ja stseenideks. Orkestrikoe peened detailid omandavad ise- seisva tähenduse. Enamikus Verdi ooperites on tugev ajalooline ja poliitiline tagapõhi, nii ka siin, kus pörkuvad poliitilised ja religioos- sed kired pluss humaansuse ja fataalsuse võim- mas kontrast. Teadaolevalt on Verdil nii prantsuse kui ka itaalia variant. Pariisi Grand Opera tellimisel valminud viievaatuseline Hispaania kuninga Filippo II süinge lugu sob- bis arvatavasti vähe tollasesse Pariisi õhus- tikku. Et vähendada viie vaatuse monotoon- sust, kirjutas Verdi ka Pariisi publikule vaja- likud tantsunumbrid. Ligi paar aastaküm- met hiljem valmis heliloojal La Scalale mõel- dud neljawaatuseline versioon. Ooperi saa- misloost ja ajaloolisest taustast saab mõndagi teada ka Vilma Paalma ja Kersti Trulli koos- tatud kavalehelt.

Carlo Felice Cillario, muusikaline juht ja dirigent, on kujunenud meie muusikateatri rikastajaks ja suunajaks. Ta tunneb itaalia ooperit iga kandi pealt, ei tee hinnaalandust lauljatele ega orkestrantidele ja tulemus, nagu eelmise hooaja „Boheemigi“ puhul, on suurepärase. Orkester on Verdil asetatud tähtsale kohale, eeskätt retsitatiivsetes episoodides, kus meloodilised liinid iseseisvu- vad. Orkestrit on huvitav jälgida, ükskõik mis laval toimub. Tegelikult alustas ooperi muusikalist ettevalmistamist dirigent Arvo Volmer, kes mullukevadisteks kontserteten- düsteks Tallinnas ja Tartus teose välja tõi. Juba tookordne, Arvo Volmeri kujundatud muusikatervik eeldas head tulemust ka lava- variandis. Sügisel lisandus maestro Cillario ettekujutus, kogemus ja lihv ja nõudlikkus tagasid edu. Hea on lava ja orkestri koostöö. Orkestri kiituseks olgu öeldud, et ta on sta- biilne ja väljenduslik nii Cillario kui ka Vol- meri käe all. Vabadusetema on Verdi suur- tes ooperites oluline ja nii on ka „Don Carlo“ koori- ja rahvaoper. Estonia koori (koor- meistrid Jüri Rent ja Anne Dorbek) täiendab lavavariandis Eesti Raadio koor (koormeister

Don Carlo — Vello Jürna, Elisabetta — Iiu Reinau.

Foto: Harri Rospu

Toomas Kapten). Koor mõjus jõuliselt ja ak- tiivsena, välja arvatud viimane etendus, kus midagi oli liimist lahti, tahaks loota, et erand- likult.

Neeme Kuninga lavastajateel on „Don Carlo“ küllap kõige kaalukam töö. See lähtub muusikast ja on hea meel, et nii erinevate kogemuste ja generatsioonide esindajad nagu Cillario ja Kuningas mõtestavad teost üsna ühtemoodi. Lavastaja on loobunud nipitamistest, mida ta varasemates lavastustes publiku köitmiseks välja mõtles. Verdi muu- sika on nii kõnekas, et lavastaja jääb kohati meelsasti tagaplaanile. Mõned tähelepane- kud siiski. On kahju, et Filippo ja Suurinkvi- siitori stseen III vaatuse 5. pildis, mis on draa- ma üks sõlmpunkte, ei kujune selleks; kas Filippo ja Rodrigo kohtumisel 2. pildis on vajalik kõrvaliste isikute kohalolek, II vaatu- se autodafeestseenis jääb lava kitsaks ja kõik on üksteisel jalus. Nõutust tekitab ooperi lõpp, kuigi ka Verdi järgi pole teada, kas Don Carlo hukub või veedab ülejäänud elu mungarüüs. Tekstiprojektor on meeldiv uuendus, see tõstab ka vastutust, sest iga žest peab olema põhjendatud. Teksti loetavus oleneb koha kaugusest saalis ja sellest, kuidas lan- geb valgus. Kavalehelt ei saa teada, kelle teh- tud on eestikeelne tõlge, aga mõnigi koht vajaks keelelist korrektuuri.

Visuaalse poole eest on hoolt kandnud dekoratsioonikunstnik Hardi Volmer, kos- tüümikunstnik Kustav-Agu Püüman ja val- guskunstnik Gerard Wiesum (Holland). Hardi Volmeri lavakujunduse kavandid lasksid oodata põnevat ja teatraalset lavapil- ti. Tegelikuses on taotlus tulemusest lahku- läinud. Ketas, mis peaks kujutama tolleaegse

Itaalsuse kontrast

kostüümi kraed, ei mängi, oma suure kaldega pigem segab. Esimesel etendusel tabasin end mitmel korral mõttelt, ega ometi keegi kuhugi vahele kuku. Ketserite hukkamispeol tekitab nõutust soomeugriilik leegitsev püstokodä. Eelmine Kuninga-Volmeri tandem "Albert Herringus" oli hea ja lubas oodata rohkemat. Nii head kostüümikunstniku tööd kui seekord ei mäletagi varasemastest lavastustest. Kõik olevat tehtud originaalõigete järgi. Kaunis ja tähenduslik on värvigamma — must, punane kulla ja hõbedaga, valge. Ühesõnaga — braavo! Valgustuskunstniku tööst meenuvad muustrilised filtrid, mis aitavad meeolelu luua.

Kõnealusel ooperis on viie tegelase lugu, siin avaneb viis saatust. Ooperi pealkiri võiks olla ka "Filippo II", seda enam, et **Mati Palm** ei tee hinnaalandust üheski etenduses, on alati heas vormis. Ta on kuningas, kes nuusib ise ja laseb teistel nuuskida, võib-olla isegi liiga leebe 2. pildi stseenis Rodrigoga. Filippo valitseb inimeste, aga mitte nende tunnete

meeldiv kohtuda üle mitme aasta. Tema mõningane staatika leidis kõige parema kandepinna viimases pildis. Hea meel on **Mare Jõgeva** suurrollist. Kammerliku vaoshoitusega elab ta üle kõik Elisabetta rõõmud ja hingedraama nüansid. Rodrigo di Posal pole ooperis suuri etteasteid, aga tal on mõju kõigile tegelastele. Tema osa eriline kirgastumine toimub surmastseenis. **Tarmo Sild** teeb osa eesmärgipäraselt, õilsad ideaalid teostuvad vahendeid valimata. **Väino Puura** samas osas jääb kahvatuks. Ta pole vokaalselt küllalt stabiilne. Kui Cillario on kiitnud meie lauljate head hääldust, siis Väino Puura on trupist vist ainuke, kelle itaaliapärase hääldus viimistlust vajaks. Don Carlo nagu ja ei ole ooperi peategelane. Tema armastus Elisabetta vastu on lämmatatud ning ei leiagi väljapääsu. **Vello Jürna** kohta olen kuulnud häid sõnu, aga ju ma ise ei kuulnud tema parimat etendust, sest esietendusel oli hispaania infandi asemel laval pigem lüürliline Rodolfo. Lätlaste **Viktors Svetovidovs** jäi

Mati Palmi Filippo on kuningas, kes nuusib ise ja laseb teistel nuuskida ning on võib-olla liigagi leebe 2. pildi stseenis Rodrigoga (**Tarmo Sild**).

Foto: Henno Saarne

üle, kuninglikku aariasse keskendub kogu pettunud mehe valu. See on ka **Eboli** lugu, kes on Verdi naistegelastest üks mitmekesisemaid ja vokaalselt üllatavamaid. Eboli on pigem võrgutav kui armunud, on uhke daam, kes vannub kättemaksu ja seejärel kahetseb kuninganna ees oma tegu. Kui jätta kõrvale mõne väikese vääratuse, on **Eboli Leili Tammeli** lauljateel oma pingestatuses ja mitmekülgsuses üks huvitavamaid rolle. Elisabetta lugu on hingeõitlus kohusetunde ja kire vahel. Elisabetta mõjutab tegevust ka siis, kui teda laval pole. **Tiiu Reinauga** oli

kõige enam meelde kevadiselt kontserttekkandelt ja leedulaste **Bronius Tamašauskas** ei tõusnud ka unelejast kõrgemale. Teistest osadest on mõjusamad **Teo Maiste** ja **Uno Kreeni** Suurinkvisiitor, **Meeli Tamm** ja **Valentina Taluma Tebaldo**, eriti viimane, kes on selle hooaja üllatus-avastus. Publikurohkuse ja reageeringute põhjal võib öelda, et huvi ooperikunsti vastu õnneks püsib, tahaks loota seda ka pärast suuremat pausi mängukavas.